

■ COLUMNA

Davart visiuns

DA BENEDETTO VIGNE

Ina manca betg ina tscherta ironia al fatg che la Pro Svizra Rumantscha propaghescha ses giubileum cun in appel a novas visiuns rumantschas, sch'ins vesa dasperas che la pli gronda visiun rumantscha dals ultims 40 onns è oz quasi suttamessa ad in tabu.

Cler ch'il rumantsch grischun è oz omnipreschent en bunamain tuttas domenas da la vita rumantscha, da las bancnotas enfin tar ils sottitels da televisiun, da La Quotidiana enfin tar ils messadis chantunals. Ma i para sco sch'ins na dastgia pli discutir davart la lingua unificada, sco sch'i dess in sagial da silenzi davart il rg.

Jau pens dentant ch'a lunga vista saja la unificaziun da la lingua rumantscha in process irreversibel, ch'ins numnia quella lura rumantsch grischun, rumantsch grond u super-rumantsch. E quai er sche l'introducziun dal rg en las scolas ha a ses temp fatg naufragi.

Ina visiun en quest senn: Parallel a la germanisaziun e l'anglificaziun da la lingua vegn a succeder ina incursiun u influenza da

pleds or dad auters idioms, da moda ch'ils cunfins tranter ils idioms daventan adina pli obsolets. Pleds sco «fadigiar», «impissaments» u «sbarazzar» fan in bel di part dal vocabulari general rumantsch. Er vegn ins a s'accordar a variantas scrites communablas da pleds sumegliants, gist er en vista al fatg che l'autorità grammatocala ed ortografica dad in idiom «franc» vegn pliapi a svanir.

Tant dapli vali dad imponer energias gia uss en il svilup da la lingua unificada, vul dir, i sa tracta da la far crescher vivant, sinaquai ch'ella surventschia quel status dad ina lingua passiva, puramain reacziunanta, ina lingua morta quasi, in status che vegn gugent attribuì ad ella. Che l'emulsiun da l'uschenumnà standard cun ils idiomatissems possia

progredir, che la simplifizaziun grammatocala haja fritgs, ch'ina ritmisaziun da la lingua orala haja lieu, ma er che las atgnadads tipicas rumantschas vegnian tgiradas etc. etc.

Jau pens vi da projects sco la rimnada da fascichels litterars «mintga di», che la PSR ha reparti d'acurt a ses commembers, jau pens vi dad animaziuns singularas da scripturs e scripturas, jau pens vi da l'integraziun punctuala da chantauturs e chantauturas. Jau pens er vi dad in'installaziun dad ina spezia dad academia rumantscha, betg tant geografica, ma structurala, in gremi che na sa fattschenta betg mo cun il mantegniment, mabain er cun il svilup da la lingua rumantscha.

Pertge ch'ina academia rumantscha è er ina visiun per il futur – in gremi furmà da linguists e sociologs, persunas che chapeschan insatge da linguas e ch'han uschia er la cumpetenza da decider davart quellas. La medischina sur-laschain nus la finala er als medis, las construcziuns als inschigners e las religiuns als teologs.

Il pievel ha il dretg, ma betg adina raschun, sch'i